

Фрідріх Енгельс.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КОМУНІЗМУ

Переклад з німецького і передмова
В. Левинського.

Ціна 15. шт.

НАКЛАДОМ "РОБОЧОГО НАРОДА"

Вінніпег, Ман.
1918.

РОБІТНИКИ!

ЧИТАЙТЕ ПЕРШИЙ
УКРАЇНСЬКИЙ
СОЦЯЛІСТИЧНИЙ
ДНЕВНИК

"РОБІТНИК"

котрий завжди боронить Ваші
інтереси.

Передплата вносить:

В Злучених Державах і Канаді

На рік	\$4.00
На пів року	2.75
На три місяці	1.50

Засилайте передплату на таку
адресу:

"РОБІТНИК"

2335 W. 11th St.

Cleveland, Ohio.

ШИРІТЬ РОБІТНИЧУ ПРЕСУ!

Фрідріх Енгельс.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КОМУНІЗМУ

Переклад з німецького і вступова
В. Телешівського

Ціна 15 шт.

НАКЛАДОМ "РОБОЧОГО НАРОДА"

Віннігер, Ман.

1948.

ПЕРЕДМОВА.

Між паперами Фрідріха Енгельса, які остали після його смерті, знайшлась стара рукопись п. з. "Основні засади комунізму", яку Едвард Бернштайн видав в 1914 р. друком*) і яку отсе подаємо в переводі українській робітничій громаді.

У вступній замітці до її німецького видання, Бернштайн подає близші відомости про авторство її час написання брошури, які тут коротенько передано.

Побіжний перегляд брошури вказує на те, що вона була нарисом "Комуністичного Маніфесту", який "Союз комуністів" поручив в 1847 р. написати Марксови й Енгельсови. Приналежність сього нарису перу Енгельса, Бернштайн доказує ще перш за все свідомством самого Енгельса. Іменно в 1884 р. останній йому оповідав, що перед зрадоюванем "Комуністичного Маніфесту" Маркс і Енгельс умовились, кожний з окрема, самостійно його написати. Оповідуючи се, Енгельс подарував Бернштайну одну картку з Марксового нарису. Про свій же нарис Енгельс

*) Grundsätze des Kommunismus. Eine gemeinverstaendliche Darstellung von Friedrich Engels. Aus dessen Nachlass herausgegeben von Eduard Bernstein, Berlin, 1914.

нічого не згадував. Але в тексті знайденої між парерами Енгельса рукописі при питаннях 22 і 23 не подано відповіди. Зазначено натомість увагою "остає". Це наводить Бернштайн на здогад, що знайдена рукопис є тільки переписаною на чисто самим Енгельсом з иншого, першого опрацювання теми, яке до нас не дійшло і що Енгельс при переписуванні мусів робити певні поправки, після порозуміння з Марксом.

Другим доказом, що ринає про авторство рукописі є лист Енгельса до Маркса з 24 листопада 1847 р., писаний з Парижа, який має такий кінець:

"Вівторок вечером... Розваж троха "вірую". Думаю, що найлише зробимо, як залишимо форму катехізму та дамо праці заголовок: Комуністичний Маніфест. А що в ньому треба розкалати більше або менше історії, то дотеперішня форма не відповідна. Я привезу се, що написав. Воно має характер оповідання, але зредаговане нужденно, при страшному поспіху. Я починаю: Що таке комунізм? а відтак зараз йде пролетаріят — історія повстання, різниця від раніщих робітників, розвиток противенства між пролетаріятом і буржуазією, кризи, заключення. Між ними всякі побічні річи, в кінці партійна політика комуністів, о скільки її можна оголосити публично. Подане воно ще не цілком до затвердження, але думаю, до найдрібнішого так змінити, щоби в ньому нічого не було проти наших поглядів".

Лист сей був писаний на кілька днів перед виїздом Енгельса з Парижа в Лондон на конференцію комуністів (листопад 1847), на якій Маркс і Енгельс виступили із загально відомим маніфестом, спільно опрацьованим.

Вище наведені докази не можуть у нікого полишати найменшого сумніву що до авторства "Основних засад комунізму".

Публікуючи їх, прийшлося Бернштайну написати самому бракуючі відповіді на питання 9, 22 і 23. Він теж додав свої uwagi під текстом, з яких тільки важливіші вважали ми відповідним подати в українському виданню.

*

*

Порівнюючи "Основні засади комунізму" із "Комуністичним Маніфестом", треба сказати, що між ними абсолютно нема різниць по суті. Основні ідеї обох праць одні й ті самі. Різниця є тільки в формі їх викладу. Форма "Засад" форма катехізму, приступна й популярна; форма "Маніфесту" — форма класичного викладу по своїй ядериности й логіці. Перші вводять в світ ідей соціалізму кожного, навіть такого читача, якому прийшлося про соціалізм у перше чути, другий може читати й належно розуміти той, хто вже троха обізнаний із соціалізмом.

Від написання обох праць минуло як раз 70 літ.

Чи думки їх перестаріли?

В передмові до другого німецького видання

“Ком. Маніфесту” з 1872 р., отже в 25 літ після появи першого, писали його автори такі слова:

“Як дуже змінили ся відносини за останні 25 літ, то одначе загальні основні засади, які в сьому маніфесті розвинено, задержують і нині ще цілком і вповні повну свою вірність. Дещо можнаб тут і там змінити. Практичне примінюванне сих основних засад, се каже сам маніфест, буде всюди і завсїгди залежати від історично да-них обставин”.

Сі слова належить повторити і нині.

Насуваєть ся отже питання:

Які є основні засади обох писань, що придають їм по нині повну свіжість і актуальність, мимо позірнього значіння їх як історичних документів?

Їх коротко схоплює сам Енгельс в передмові своїй до німецького видання “Ком. Маніфесту” з 1883 р. так:

“Економічна продукція і виникаючий з неї з кінченістю громадський устрій кожної історичної доби творить основу для політичної і духової історії сеї доби; відповідно до сього (від розв'язання прастарої спільної власности на ґрунт і землю) уся історія була історією клясових боротьб, боротьб між визискуваними й визискувачами, поневоленими й пануючими клясами на різних ступнях грóмáдського розвитку; ся боротьба одначе осягнула тепер ступінь, коли визискувана і пригнічена кляса (пролетаріят) ніяк не може визволити ся від визискуючої і угніта-

ючої кляси (буржуазії), не визволяючи рівночасно, раз на завсїгди все суспільство від визиску, гніту та клясових боротьб”.

В обох писаннях показуєть ся, як капіталістичний лад виїшов із клясових боротьб, в яких упали основи середновічного, фєвдального ладу, як кляса капіталістів або буржуазія шляхом революції захопила в свої руки політичну власть, повертаючи на свої услуги державу й всі її урядження та відки грозить небезпека для істновання капіталістичного ладу. Перед робітничою клясою, якої інтереси не дадуть ся погодити з істнованєм сього ладу, стає велика, історична ціль — соціялізм, себто скасованне приватної власности на засоби продукції і передача їх на власність усього суспільства.

Такі є провідні ідеї “Основних засад комунізму”, “Комуністичного Маніфесту”.

Як довго вони не здійснені, так довго обѣ писання не гублять своєї теоретичної і практичної вартости. Тільки з хвилею здійснення соціялізму, вони стають історичним документом, в повнім значінню сих слів.

•

•

•

Робітники!

Беріть державу в свої руки! Беріть землю!
Беріть фабрики!

В сих кількох кличах містить ся практична програма революційного пролетаріату, яку Маркс і Енгельс проголосили в “Ком. Маніфе-

сті” на два місяці перед вибухом лютової революції в Парижі 1848 р. Вони вірили, що наступаюча буря революцій в Західній Європі знаменуватиме цілу добу революцій в Європі, в якій загибель капіталізму мала бути неминучою. Вони бачили перед собою соціалістичну революцію.

На Німеччину покладали вони особливу надію. В Англії і Франції при державній кермі була буржуазія. Боротьба між нею і пролетаріатом мусіла йти на життя і смерть. Але в Німеччині панував абсолютизм. Німецька буржуазія була революційною. Буржуазна демократична революція в Німеччині могла бути “безпосереднім прольогом пролетарської революції в Європі”.

Надії Маркса й Енгельса не оправдались. Певна річ, оба вони перецінювали революційність буржуазії в Німеччині, як слушно зазначає Каутський в “Der Weg zur Macht” (Шлях до влади). Німецька буржуазія з вибухом революції скоро сканітулювала перед німецьким урядом, зраджуючи ганебно робітництво. А в Парижі вже в 1849 р. революція була здушена. По коротких зривах революційних в цілій Європі, скрізь запанувала реакція.

Події взяли інший оборот від того, який передбачували основателі наукового соціалізму. Вони однак не могли захитати їх методу й аналізу капіталізму. З залізною логікою показали вони весь його напрям розвитку. Його заги-

біль була самотнім можливим льогічним вислідом їх аналізи. Помилкились Маркс і Енгельс лише в тому, що сю загибіль добачували вони в тій добі розвитку капіталізму, яку треба схарактеризувати добою його молодости. Фаза розвитку капіталізму, фаза імперіялістична, що наступила скрізь в зах. Європі, коли буржуазія все владно в ній запанувала, сей найвисший і останній ступінь в розвитку капіталізму, з його могутньою концентрацією капіталу, з його гігантськими промисловими підприємствами, з його грізними картелями, тростами й великими банками, словом ся мітична просто й світова організація фінансового капіталу була в хвилі писання “Ком. Маніфесту” перед їх очима захована.

І ся “помилка” в мить знівечила практичну сторону “Комуністичного Маніфесту” для політичної ситуації, що почала витворюватись з 1848 р.

Вже в 1849 р., після розгрому парижської революції, ніхто в Європі не говорив про соціалізм як програму дня. А геройська мученицька парижська Комуна з 1870 р. наглядно показала, що не прийшла ще економічна можливість пролетарської революції і здійснення соціалізму.

Соціалізм, який Маркс і Енгельс проголосили в 1847 р. програмою дня, зійшов в програмах робітничих партій Європи й поза нею до ніво ідеалу будучности.

Та світова війна, сей неминучий наслідок імперіялістичної політики великих держав світа,

отворає саме економічну можливість соціалістичної революції. Ніколи, в ніяких світових кризах, капіталізм не дізнав так страшних потрясень, що саме в сій війні. Він загрожений в самих своїх основах. Се означає нову історичну добу, добу великих революційних потрясень в Європі і поза нею, з яких єдиної, мислимий вихід може бути тільки соціалізм.

На Сході Європи вдарили вже весняні громи революції а їх могутній голос чути по всій Європі її далеко поза нею.

Боротьба за соціалізм перестала бути боротьбою за ідеал, вона стала боротьбою дня.

*

*

*

З початком 60-тих р.р. мин. століття виїшло перше видання “Комуністичного Маніфесту” в перекладі Бакуніна. Мало воно тоді “для Заходу значінне літературного куріозу”, як висловив ся про него Маркс.

Пишучи передмову до другого російського видання (Вери Засуліч, Жеңева, 1882), Маркс і Енгельс зазначили, що погляд висше наведений для часів появи другого видання (1882) є вже невмістним.

“В часі революції 1848 — 49 — читаємо в сій передмові — бачили не тільки європеїські монархи, але також європейські буржуї в російській інтервенції одинокий ратунок перед пролетаріяттом, що тоді став показувати у перше свої сили. Вони проголосили царя головою європей-

ської реакції. Нині сидить він в Гатчині як плінник революції, а Росія творить передню сторону революційного руху Європи”.

Був се час, коли заговорний революційний рух в Росії знайшов найвиспий свій вислів в героїській “Народній Волі” та коли стала тут проявляти ся первоочина соціалдемократичного руху.

Нині нема вже більше голови європейської реакції в особі царя Росії! Нині нема вже царської Росії! Від лютого 1917 р. шаліє на її території велика революція, що в першій фазі свого розвитку носить характер буржуазно-демократичний, в якій ходить о закріплене політичної волі і демократії, але в другій стає щораз більше соціалістичною і то з того часу, як на чолі її став Ленін, Бабеф великої російської революції.

Трусливі натуре в соціалістичних рядах роблять з нього фанатичного романтика соціальної революції — тому, бо, на їх думку, він хоче здійснити соціалізм в країні, де розвиток капіталізму не осягнув ще свого ступня ситости. Забувають одначе сі натуре про три річи: що 1) світова війна звела капіталізм в Європі до стану агонії, 2) що в кожній європейській країні об’єктивно робітники городів і сіл становлять більшість її населення, які, що правда, не свідомі ще вповні свого історичного післанництва, але вони блискавично тим переймуть ся, при першій очевидній для всіх катастрофі основ капіталізму, 3) що європейський імперіялізм створив в Євро-

ні економічну можливість здійснення соціалізму.

Коли ми, бажаючи зрозуміти диктатуру Леніна в російській революції, мати мемо на увазі сі три річи, то мусимо сказати, що в особі Леніна, не тільки російська, але й європейська революція знайшла людину, що наскрізь, до споду проникла своїм реальним зором економічну й політичну ситуацію в Росії і в Європі та із залізною консеквенцією і енергією йде до цілі, в імя здійснення якої Маркс і Енгельс проголосили в 1848 р. клич: Пролетарі всіх країв єднайтеся!

Невмісність закиду, робленого Ленінови стане нам більш очевидною, коли возьмемо під увагу можливість соціалістичної революції серед неісторичних націй, себто тих, що в ході історії згубили висші свої соціальні верстви і нині являють ся в головній мірі аграрними націями.

Ми є свідками величнього історичного процесу: неісторичні нації на території бувшої царської імперії організують ся революційним шляхом на підставі того самого принципу національного (один народ — одна держава!), після якого на протязі перших семи десятиліть ХІХ ст. з'організувалась в більш або менш чистій формі західна Європа.

Україна стає самостійною державою! Уся бувава Росія покриваєть ся незалежними республіками неісторичних народів!

Щож, чи пр. робітники сіл і городів України, що здобули для неї політичну волю, мають зрешті ся від захоплення продукції України в свої

руки, і спокійно чекати, аж виросте в ній своя, національна, сильна буржуазія, щоб відтак в її руки передати організацію промислу, торгівлі і т. д.?

Смішність такої аргументації бе сама в очі. Житте не знає таких дурниць. Національна революція на Україні, себто революція за політичну волю укр. народу і його національне об'єднання переходить на наших очах, майже непомітно в соціалістичну революцію. Працюючі маси поневоленого народу не на те скинули ярмо чужого пановання, щоби вигрівати нікчемцу свою буржуазію та добровільно вложити свій карк під її клясове ярмо, але на те, щоб не знати більше ніякого ярма. Революційний уряд Української Народної Республіки, касуючи приватну власність на нетрудову землю, зробив тим самим перший могутній крок в бік соціалістичної революції. І саме дякуючи тому, що на Україні нема, власне кажучи, сильної національної буржуазії, хоч є сурогат для неї, що під теперішню хвилю не має відваги отверто її свідомо виступити ховаючись в многих випадках лицемірно під дах соціалізму, ся обставина уможлиблює перехід національної революції в соціалістичну — без хірургії, без великих соціальних потрясень.

Так стоїмо на Сході Європи перед соціалістичною революцією!

Коли в 1882 р. Маркс і Енгельс в згаданій вже нами передмові до російського видання “Ком. Маніфесту” писали, що “російська революція

буде сигналом до робітничої революції на Заході." то вірність цих слів кожній мінні відчуває.

Тому весь буржуазний світ динне такою сердечною ненавистю супроти червоного Петрограда і революційної Росії, що кишули пострах на всю буржуазіynu Европу.

Аджеж європейська буржуазія знає, що революція в Європі являєть ся неминучою. А що буржуазною вона бути не може, то мусить бути соціалістичною. Се не та ситуація в Європі, перед якою стояли в 1847 р. Маркс і Енгельс, зазиваючи в своєму "Комуністичному Маніфесті" пролетаріят західної Європи до соціалістичної революції. Її економічну можливість, мало того, неминучість, приготували імперіалізм і сучасна світова різня народів.

Одно ще може її віддалити, хоч не усунути - - се есентуальна побіда Німеччини в сій війні, тої держави, що нині разом з Австрією являєть ся найбільшим заборолом реакції в Європі. В побідній Німеччині немислима в найблизшому часі революція. Те саме треба сказати про Австрію, яка з упадком царату і повстаннем на його руїнах національних республік, утратила всякий зміел дальшого свого істнования. В істнованю її заінтересована нині одна тільки пануюча в ній династія. Але династії починають вже бути пережитком!

Центральні держави являють ся вже нині угрозою для революції в Росії та становлять найбільшу перешкоду для соціалістичної револю-

ції в Західній Європі.

*

На закінченні слівце про слова “комунізм” і “комуїсти”.

Комуїстами по словам Енгельса називалась в 1847 р. та частина робітників, які були переконані про необхідність переміни сучасного капіталістичного ладу в самих його основах. Соціалістами за те називались тоді люди, з котрих одні вірили в різні утопійні системи, як Овеністи в Англії і Фурієристи у Франції а другі думали усунути соціальне лихо через соціальні реформи не порушуючи при тім пановання капіталу. Комуїзм був робітничим рухом, соціалізм буржуазним або дрібнобуржуазним. Маркс і Енгельс усею душею станули на бік комуїстів, добачуючи в них інстиктовий, класовий робітничий рух. Тому й маніфест свій називали “комуїстичним”. Тому Енгельс самотійному свому нарисови дав заголовок: “Основні засади комуїзму”, надаючи слову “комуїзм” виразне, свідомо-пролетарське розуміння!

Коли робітничий рух Європи згодом переняв ся ідеями “Комуїстичного Маніфесту” а давні “соціалісти” пішли собі до буржуазного руху, то помалу загубилась назва “комуїзм”, “комуїсти” а стали уживатись “соціалізм” і “соціалістичний”. Але нині супроти дегенерації соціалістичного руху в значній мірі в опортунізм, що звів соціалізм до значіння соціалістичних реформ і гармонії робітничого руху з буржуаз-

ними класами, являється ся сильна потреба повного засвоєння слова "комунізм".

Ціріх 18. I. 1918.

В. Левинський.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КОМУНІЗМУ

1. Питане: Що таке комунізм?

Відповідь: Комунізм се наука про умови визволення пролетаріату.

2. Питання: Що таке пролетаріат?

Відповідь: Пролетаріат се та кляса суспільства, що удержує своє життя єдиною її тільки з продажу своєї праці а не з профіту якого небудь капіталу; якої добро її горе, життя її смерть, усе існування залежить від попиту на працю, отже від зміни добрих і лихих часів заробітку, від хитань необмеженої конкуренції. Пролетаріат або кляса пролетарів є одним словом працююча кляса XIX століття. [А також і сучасности.]

3. Питання: Отже не завсїгди були пролетарі?

Відповідь: Ні. Завсїгди були бідні і працюючі кляси; працюючі кляси були теж найбіднішими. Але не було завсїгди бідаків, таких робітників, що жили в умовах що їм не поданих; отже пролетарі не завсїгди були, також конкуренція не була завсїгди вільна і без обмежень.

4. Питання: Звідки взяв ся пролетаріат?

Відповідь: Пролетаріат повстав наслідком промислової революції, що відбула ся в другій

половині XVIII ст. в Англії і яка від тоді перейшла всі освічені країни світа. Сю промислову революцію викликали винаходи парової машини, різних машин прядільних, механічного ткацького станка і цілого ряду інших механічних причадалів. Сї машини, що були дуже дорогі і які могли придбати собі тільки великі капіталісти, змінили весь дотеперішній спосіб продукції і витиснули дотеперішних робітників, бо машини постачували дешевший і ліпший товар як робітники могли їх виробити при допомозі своїх неудосягнених прядільних коловоротів і ткацьких станків. Сї машини віддали тому промисел цілком в руки великих капіталістів та обезцінили ту значну власність робітників (засоби праці, ткацькі станки і т. д.) так, що капіталісти скоро все дістали в свої руки а робітникам нічого не лишилось. Сим заведено в виготовлюванню матерії одяжі фабричну систему. А як була принука до заведення машинерії і фабричної системи, то сю систему засновано дуже скоро в усіх прочих галузях промислу, а іменно в виробництві матерій і у друкарстві, в гончарстві, у промислі виробів з металю. Роботу ділено все більше між поодиноких робітників так, що робітник який раніше сам виготовляв цілу штуку роботи, тепер робив тільки частину сеї штуки. Сей поділ праці робив можливим те, що продукти можна було постачувати скорше і тому дешевше. Вона скорочувала працю кожного робітника до простого, механічно-

го руху руки, що повторював ся кожної хвилини, який то рух не тільки добре, але далеко ліше могла виконувати машина. Таким чином всі ті галузі промислу, одна по другій попали під панованнє парової сили, машинерії і фабричної системи, таксамо як прядівництво й ткацтво. Через се попали вони в руки великих капіталістів а робітникам віднято останню решту самоїстїйности. Помалу попри властиву мануфактуру підняли також і ремесла що раз більше й більше під панованнє фабричної системи. Бо великі капіталісти, будуючи великі підприємства праці, в яких багато щадилось коштів а працю рівнож можна було дуже поділити, що раз більше й більше витісняли дрібних майстрів. Так прийшли ми до сього, що в освічених країнах майже ві всіх галузях праці заведено фабричну систему, що майже у всіх сих галузях великий промисл витіснив ремесло й мануфактуру. Через те дотеперішній середній стан що раз більше й більше попадав в руїну, особливож дрібні ремісники-майстри. Через те змінило ся давнійше становище робітників та витворили ся дві, нові кляси, що погочували всі інші, а то:

I. Кляса великих капіталістів, які вже тепер у всіх освічених країнах мають майже у виключнім своїм посїданню всі засоби до життя та потрібні до їх виробництва сирій матеріял і знаряди (машини, фабрики). Се кляса буржуїв або буржуазія.

II. Кляса цілком немаючих, що засуджені є, продавати свою працю буржуям, щоби за се одержати потрібні для свого удержання засоби до життя. Се кляса пролетарів або пролетаріят.

5. Питання: Під якими умовами відбується продаж праці пролетарів буржуазії?

Відповідь: Праця се товар, як кожній иншій а її ціна означається тому таксамо після тих самих законів як кожного иншого товару. Ціна товару при панованню великого промислу або вільної конкуренції, що, як побачимо, на одно виходить, рівнається пересічно коштам продукції цього товару. Ціна праці*) рівнається зарівню коштам продукції праці. В коштах продукції праці є одначе стільки засобів до життя, скільки робітник їх потребує, щоби бути спосібним до праці. Вони не дозволяють робітничій клясї вигинути. Робітник отже не дістане більше за свою працю, скільки на сю ціль потрібно. Ціна отже праці або платня буде найменшою, яка тільки є потрібна до удержання життя. А що заробкові часи є гірші і лінші, то робітник дістає більше і менше, відповідно до того, чи фабрикант дістає за свій товар більше, чи менше. Але так само як фабрикант пересічно не більше і не менше дістає за свій товар, скільки виносять його кошти продукції, так і робітник дістане пересічно не більше і не менше як

*) Праця стоїть тут і далі замість робочої сили.

саме те найменше (мінімум), потрібне до удержання його життя. Сей економічний закон заробітної платні проводить ся тим гострійше, чим більне опановує великий промисл усї галузи праці.

6. Питанне: Які робітничі класи були перед промисловою революцією?

Відповідь: Працюючі класи жили в різних відносинах, відносно до різних ступнів розвитку суспільства. Сьому й відповідало їх становище до посідаючих і пануючих клас. В старовині були працюючі **невільниками** посідаючих. В середніх віках були вони **кріпаками** земельної шляхти. В середніх віках і до часу промислової революції були понадто по містах челядники, ремісники, що працювали на службі у дрібно-міщанських майстрів. А згодом прийшли із розвитком мануфактури теж і робітники мануфактурні, що були вже заняті у більших капіталістів.

7. Питанне: Чим ріжнить ся пролетар від невольника?

Відповідь: Невільник проданий є раз на завжди. Пролетар мусить себе продавати поденно й погодинно. Поодинокий невольник, власність пана, в його власному інтересі (пана) має забезпечене існування, як би нужденним воно не було. Поодинокий пролетар, власність, так

сказатиб, усеї буржуазної кляси, у якого тільки тоді купуєть ся працю, коли її хтось запотрібує, не має забезпеченого істнованія. Се істнованне є забезпечене тільки цілій робітничій клясі. Невільник стоїть поза конкуренцією, пролетар стоїть у ній і відчуває всі її хитання. Невільник вважаєть ся за річ а не за члена суспільства; пролетаря признано як особу членом буржуазного суспільства. Невільник може отже мати краще становище як пролетар, але пролетар належить до суспільства на висшому ступні розвитку і сам стоїть на висшому ступні як невільник. Невільник визволюєть ся, касуючи з поміж усіх відношеннн приватної власности тільки відношенне не-вільництва а через те сам стає пролетарем; пролетар може визволити ся тільки через знесенне приватної власности взагалі.

8. Питанне: Чим ріжнить ся пролетар від кріпака?

Відповідь: Кріпак має посіданне і ужиткованне знаряду продукції, яким є кусник землі, в той спосіб, що віддає за се частину плодів або роботи. Пролетар працює при помочи знарядів продукції когось иншого на його-ж рахунок, беручи від нього частину витвору. Кріпак віддає, а пролетареви віддають. Кріпак має забезпечене істнованне, пролетар ні. Кріпак стоїть поза конкуренцією, пролетар стоїть у ній. Кріпак визволюєть ся, коли він втікаючи до міста стає ремісником, або, коли замість праці і продуктів

дає своєму панові грин, стаючи вільним арендівником, або коли прогання свого февдального пана і сам стає власником і коротко, коли він в сей або другий спосіб вступає в класу посідаючих і у вільну конкуренцію. Пролетар визволюється через знесення конкуренції, приватної власності і всіх класових різниць.

9. Питання: Чим різнить ся пролетар від ремісника?

Відповідь: За старого ремесла молодній ремісник був після відбуття приписаної науки з правилами наймитом за платню, щоби відтак після цілого ряду років стати майстром; пролетар є майже завжди наємним робітником на все життя. Ремісник, що ще не став майстром, був челядником свого майстра. Він мешкав в його домі і їв при його столі. Пролетар стоїть до свого пана в чисто грошовім відношенню. Челядник при ремеслі належав до тої самої суспільної верстви що його майстер і ділив разом з ним усі його життєві привички; пролетар є суспільно відділений від свого пана, капіталістичного підприємця цілим світом класових різниць, він живе в іншому оточенню і на цілком інший лад як капіталіст, їх світогляди є цілком різні. Ремісник послуговував ся при праці знарядом, що з правилами був його власністю або в кождім випадку легко міг такою стати, пролетар послугується машиною або частиною цілої машинерії, яка не є його власністю і ніколи нею не може бу-

ти.

Ремісник виробляв по найбільше весь предмет ужитку а при його вироблюванню був завсїгди рішачим сирит, яким він послугував ся при знарядї; пролетар готує найчастїйше одну тільки частину якогось предмету або занятїй є тільки при виконуванню частинного процесу, потрібного задля виготовлення сеї частини предмету, його особиста зручність уступає перед працею машинерїї, вона рішає часто при виготовлюванню цілости, множення як про властивість часткових штук, ним виготовлюваних. Ремісничий челядник і його майстер, були хоронені по можности перед шкідливою конкуренцією через постанови цехові або через ремісничі звичаї; пролетар мусить єднати ся зі своїм товаришем або змагати до видання закону, щоби конкуренція не задавила його. Більша подача сил праці придавлює його, не його пана. Ремісничий челядник був як і майстер, обмеженим, вузьким, відданим кастовому духови, ворогом усіх новостий; пролетаря кожда хвилина штовхає до пізнання, що інтереси його кляси є засадничо ріжні від інтересів кляси каніталїстів, на місце кастового духа вступає в нього клясова свідомість і пізнання, що поліпшення його кляси можна шукати тільки в поступі суспільства. Челядник вкінці, коли він бунтував ся, був назадником (реакціонером); пролетар буде завсїгди приневолюваний стати революціонером. Першим суспільним поступом, проти якого повстало реакційне

рукомесло, була мануфактура, підчиненне ремесла — майстра і челядника — під купецький капітал, що розвинувся відтак у торговельний і промисловий капітал.

Питання: Чим різниться пролетар від робітника мануфактурного?

Відповідь: Робітник мануфактурний від XVI до XVIII ст. мав майже всюди знаряд продукції в своєму посіданню, свій ткацький варстат, веретена для своєї сім'ї, невеличке поле, яке управляв у вільних годинах. Пролетар того всього не має. Робітник мануфактурний живе майже завжди на селі в більше або менше патріархальних відносинах зі своїм поміщиком або роботодавцем; пролетар живе найчастіше в великих містах і стоїть до свого роботодавця в чисто грошовім відношенню. Робітника мануфактурного великий промисл вириває з патріархальних відносин, він губить осідок, який ще мав і через те стає сам пролетарем.

11. Питання: Які були найближчі наслідки промислової революції і поділу суспільства на буржуазію і пролетаріят?

Відповідь: По перше, була цілком знищена в усіх країнах світа стара мануфактурна система або промисл, що послугувався ручною роботою, бо наслідком машинової праці ціни на промислові вироби ставали що раз дешевші. Всі на пів варварські країни, що досі були більш

менш чужими історичному розвитку і яких промисл полягав досі на мануфактурі, були силою вирвані зі своєї замкнутости. Вони купували дешевші товари Англіїців, засуджуючи тим самим на загибель власних своїх мануфактурних робітників. Так були зреволюціонізовані країни, що від віків не зробили ніякого поступу, як нр. Індії, а навіть Китаї, що йде тепер до революції. Дійшло до того, що нова машина, яку нині винайдено в Англії, протягом одного року позбавляє в Китаю мільйони робітників хліба. В той спосіб великий промисл заставив усі народи землі звязатись зі собою, зробив зі всіх малих льокальних ринків світовий ринок, поширив всюди цивілізацію і поступ і до того довів, що все, що діється в освічених країнах, мусить відбиватись по всіх інших країнах, так що, коли тепер (1847) в Англії і Франції робітники визволюють ся, то се мусить потягати за собою революції по всіх інших країнах, що скорше або пізнійше принесуть визволення рівнож і їх робітникам.

По друге, промислова революція причинила ся в найвисшому ступні до розвитку буржуазії, її багатства і сили всюди там, де великий промисл прийшов на місце мануфактури та зробила її першою клясою в державі. Сього наслідок був такий, що всюди, де се сталось, буржуазія захопила в свої руки політичну владу, проганяючи до тепер пануючі кляси і аристократію, цехових міщан та абсолютне королівство, що представляло одних і других. Буржуазія знищила силу ари-

стократії, себто шляхти, касуючи майорати або непродавальність земельної власности та всі інші шляхотські привілеї. Вона зруйнувала силу цехових міщан, касуючи всі цехи та ремісничі привілеї. На місце обох вона завела вільну конкуренцію, то є такий стан в суспільстві, де кожний має право вести промисел, хто тільки захоче, і де в сьому ніщо не може йому перешкодити, хіба недостача потрібного капіталу. Заведення вільної конкуренції є отже публичною заявою, що віднині члени суспільства є ще о стільки нерівними між собою, о скільки їхні капітали є нерівними, що капітал є рішачою силою, через що капіталісти, буржуазія стали першою клясою в суспільстві. Вільна конкуренція є одначе на початок для великого промислу колючою, бо се єдиний громадський стан, при якому може розвинути ся великий промисел. Як буржуазія знищила таким чином громадську силу шляхти й цехових міщан, то знищила вона теж і їх політичну владу. А як вона стала в суспільстві першою клясою то проголосила себе такою же і в політичній формі. Зробила се через заведення системи репрезентативної (представницької), що полягає на громадській рівності перед правом і законному признанню вільної конкуренції в усіх європейських країнах в формі конституційної монархії. В сих конституційних монархіях виборче право мають лише ті, що мають певний капітал, отже тільки буржуї. Сі буржуїські виборці вибирають послів а буржуї-

ські послы вибирають буржуїський уряд, маючи право відмови подактів*).

По третє, промислова революція причинила ся до розвитку пролетаріату і то в тій самій мірі, що й буржуазії. В тій самій відношенню, як буржуї ставали багатшими, ставали пролетарі численіишими. Бо пролетарі можуть бути заняті тільки через капітал а капітал помножується тільки тоді, як він робітників займає. Так отже в парі з помножуванням капіталу, множить ся пролетаріят. Рівночасно там, де промисл пайдогідніише може розвивати ся, себто по великих містах, сплочують ся зарівню буржуї як і пролетарі. А се сплоченне великих мас дає пролетарам свідомість своєї сили. Далі, чим більше розвивається промислова революція, чим більше винаходять нові машини, що витискають ручну працю, тим більше понижує великий промисл заробітну платню, як вже сказано, до найменшого ступня і через те робить становище пролетаріату все більш і більш невиносимим. Так із ростом незадоволення з одного боку і сили пролетаріату з другого, готується революція в суснільстві через пролетаріят.

*) Се була картина, дійсна для всіх держав до 1848 р., в яких буржуазія прийшла до панування. З цього часу показало ся, що панування буржуазії можна погодити також із дуже поширеним виборчим правом, ба навіть із загальним, рівним і безпосередним виборчим правом.

12. Питання: Які були дальші наслідки промислової революції?

Відповідь: Великий промисел сотворив через парову машину і через інші машинні засоби, що дають змогу в короткому часі і малими коштами збільшувати продукцію в безконечність. Вільна конкуренція, яку викликав з konieczности великий промисел, прийшла при сій легкості продукції дуже скоро надзвичайно гострий характер; багато капіталістів кинуло ся до промислу і в короткому часі більше випродуковано як можна було зужити. Наслідок сього був такий, що вифабрикованих товарів не можна було продати, що наступила так звана торговельна криза. Фабрики мусіли завмерти, фабриканти банкрутували а робітники лишали ся без хліба. Всюди прийшла найбільша нужда. По певному часі продано лишкові продукти, фабрики почали знова працювати, п'ятня піднеслась і поволі пішли краще інтереси, як коли небудь. Одначе не на довго. Бо знова випродуковано товарів за багато. Наступила нова криза, що мала той самий перебіг як попередня. Так від початку сього століття (XIX) стан промислу безнастанно хитав ся між добою розцвіту і добою кризи. Майже що пять до семи років правильно наступала така криза, що кождим разом була звязана з найбільшою нуждою робітників із загальним революційним підемом і з найбільшою небезпекою для усього існуючого стану.

13 Питання: Що слідує з сих торговельних кріз, що правильно повторюють ся?

Відповідь: По перше: Великий промисл, хоч він сам в першій добі свого розвитку витворив вільну конкуренцію, тепер одначе виріс із неї а конкуренція стає для промислової продукції через крізи кайданами, які вона муєть розбити і розібе. Великий промисл, як довго його ведеть ся на теперішній висоті, може удержати ся тільки через загальне забуренне, що повторюєть ся що сім років. А воно кождим разом загрожує цивілізації та кидає в нужду не тільки пролетарів, але й руйнує велике число з поміж буржуазії. Великий отже промисл муєть або сам зробити собі кінець, що є абсолютною неможливістю, або муєть привести до цілком нової організації суспільства, в якій вже не поодинокі між собою конкуруючі фабриканти управляють промисловою продукцією а все суспільство, після певного сталого плану і після потреб усіх.

По друге: Великий промисл, який може розширити продукцію в безконечність, уможливає теж такий стан суспільства, в якому стільки продукуєть ся усіх потреб до життя, що наслідком сього кождий член суспільства має змогу розвивати й прикласти всі сили й спосібности. Як раз отже та властивість великого промислу, яка в сучасному суспільстві витворює усю нужду і всі торговельні крізи, при иншій суспільній організації знищить саме сю нужду та крізи, же-

рело нещастя. Се їй доказує як найяснійше:

1. що від тепер усе те лихо належить приписувати суспільному ладові, який не відповідає відносинам, і

2. що існують засоби, щоби через новий лад суспільний побороти цілком се лихо.*)

14. Питання: Яким мусіти-ме бути новий суспільний лад?

Відповідь: Він відііме ведене промислу і всіх галузей продукції взагалі з рук поодиноких конкуруючих між собою одиниць і передасть їх усьому суспільству, яке мусіти-ме його вести на спільний рахунок, після спільного плану і при участі всіх своїх членів. Таким чином він скасує конкуренцію а на її місце поставить асоціацію

*) Енгельс переїхав у сій і попередних відповідях ступінь зрілості господарського розвитку в часі, коли він їх писав. "Історія не признала нам і усім тим, що подібно думали, слушности", писав Енгельс в 48 років пізійше в передмові до Маркса "Класові боротьби у Франції 1848-1850". "Вона виявила, що стан економічного розвитку на континенті тоді небув так далеко зрілим, щоби можна було думати про усунення капіталістичної продукції".

Далі належить тут і при дальших відповідях слідує мати на увазі: Через те, що капіталістичний розвиток по-трібував далеко більшого часу, як допускали Маркс і Енгельс, мали змогу розвинути такі господарські явища, як картелі, синдикати, трости, що обмежували дику конкуренційну боротьбу капіталістів між собою та придавали кризам троха вищий характер як той, що їм надавали Маркс і Енгельс на підставі тогочасних помічень.

(спільку). А що ведене промислу через одиницю мало як конечний наслідок приватну власність а конкуренція є тільки способом веденя промислу через приватних власників, то не можна відділити приватну власність від поодинокї галузи промислу і конкуренції. Тому приватна власність мусить бути скасованою а на її місце наступить спільне користування всіми засобами продукції і розділ усіх продуктів по спільному порозумінню або так звана спільність дібр. Знесення приватної власности се найкоротше і найбільш знаменне сховленне переміни всього суспільного ладу, яке конечно виходить із розвитку промислу і тому комуністи иважають його слушно головним домаганієм.

15. Питанне: Чи знесення приватної власности не було отже можливим раніше?

Відповідь: Ні. Кожда переміна в суспільнім ладі, кожний переворот у відносинах власности були конечним наслідком покликання до життя нових продуктивних сил, що не хотіли більше підчиняти ся старим відносинам власности. Так повстала сама приватна власність. Бо приватна власність не завсїгди істнувала. Тільки, як при кінці середніх віків повстав в мануфактурі новий рід продукції, що не дав ся підпорядкувати тодішнім февдальним і цеховим відносинам, тоді витворила мануфактура, що виросла зі старих відносин власности, нову форму власности,

приватну власність.*)

Для мануфактури й для першого ступня розвитку великого промислу не була можливою ніяка інша форма власності як приватна власність і ніякий інший суспільний лад як той, що ґрунтується на приватній власності. Як довго не можна стільки продукувати, що вистарчає не тільки для всіх, але остає ще теж надвижка продуктів, потрібна для збільшення суспільного капіталу й для дальшого творення продукційних сил, так довго мусять завжди бути пануюча кляса, що має на своїх услугах продуктивні сили суспільства і бідна, пригноблена кляса. Які будуть ці кляси що до характеру, се залежить від ступня розвитку продукції. Залежні від управи рілі середні віки дають нам поміщика і крешака, міста пізнійших середніх віків показують нам цехового майстра, челядника й дешевого робітника, 17-те століття має мануфактуриста й робітника мануфактурного, 19-те століття великого фабриканта і пролетара. Ясно, що досі продуктивні сили не розвинули ся ще на стільки, щоби можна було продукувати достаточо для всіх і що приватна власність**)) стала для продуктивних

*) З цього речення і слідуючих із нього виводів виходить, що Енгельс говорячи про "знесення приватної власності" має на думі знесення буржуазної власності, себто необмеженої особистої власності на засоби продукції.

**) Тут зайшла очевидна помилка. Бо на цьому місці ходить не о приватну власність, як продукт капіталістичної доби, тільки о обмежену приватну власність, яка існувала в добі мануфактури.

сил кайданами, тамою. Тенер одначе, коли через розвиток великого промислу — по перше, виростили каніталісти й продуктивні сили до незваної досі міри та існують засоби, що дають змогу помножувати сї продуктивні сили в короткім часі в безконечність; коли по друге, сї продуктивні сили згупчують ся в руках нечисленних буржуїв, а рівночасно велика маса народу щораз більше пролетаризуєть ся і їх становище стає в тій самій мірі нужденийшим і невиносимійшим, в якій зростають богацтва буржуїв; коли, по треде, сї могутні і легко зростаючі продуктивні сили так дуже виростили понад голови буржуїв і понад приватну власність, що вони кождої хвилі викликають найсильнійші забурення в суспільному ладі, — тенер донерва знесенне приватної власности стало не тільки можливим, але й конечним.

16. Питанне: Чи знесенне приватної власности можна буде перевести мирним шляхом?

Відповідь: Булоб бажаним, щоб так могло статись і комуїсти, певно, булиб останніми, які моглиб бути проти сього. Комуїсти знають добре, що всі заговори не тільки є безкористними, але навіть шкідливими. Вони знають надто добре, що революції не робить ся нарочію і самовільно, тільки що вони скрізь і повсякчасно були конечним наслідком обставин, які є цілком незалежні від волі і проводу поодиноких партій

і цілих клас. Вони одначе бачуть, що майже ві всіх освічених країнах насильно дусять розвиток пролетаріату і що через се самі противники комуністів з усею силою працюють для революції. Коли сям заженуть остаточно гноблений пролетаріат в революцію, то комуністи будуть так само добре боронити справу пролетаріату ділом як тепер словом.

17. Питанне: Чи можна буде знести приватну власність за одним махом?

Відповідь: Ні. Тим менше, що за одним махом не дасть ся розвинути існуючі продуктивні сили на стільки, о скільки се є потрібним для зведення спільности. По всій правдоподібности приїдення революція пролетаріату тільки помалу перемінить сучасне суспільство і тільки годі можна буде знести приватну власність, коли буде доволі для сього вироблених засобів продукції.

18. Питанне: Який буде розвоєвий хід сеї революції?

Відповідь: В першу чергу вона заведе демократичний лад державний а через се безпосередне або посередне панування пролетаріату. Безпосередно в Англії, де пролетарі становлять вже більшість народу. Посередно у Франції і Німеччині, де більшість народу складаєть ся не тільки з пролетарів, але також з дрібних селян і міщан, котрі саме є на шляху до пролетаризації і в у-

сїх своїх політичних інтересах будуть залежні що раз більше її більше від пролетаріату і тому скоро будуть мусїли піти за його домаганнями. Се може довести до другої боротьби, але вона може скінчитися тільки перемогою пролетаріату.

Демократія булаб для пролетаріату цілком неужиточною, якби вона негайно не використала всіх мїр, які безпосередно ведуть найнещасливіше до знесення приватної власности і утравалення екзистенції пролетаріату. Найважливіші з цих мїр, які вже тепер є очевидні як конечні наслідки існуючих відносин, є такі:

1. Обмеження приватної власности через прогресивні доїатки, високі спадкові податки, знесення права ділчення в бічних ліїнях (братя, братанчї, сестрінї і т. д.) примусові позички і т.д.

2. Повільна експропріація земельних власників, фабрикантів, посїдачів залїзниць і пароходів, по частини через конкуренцію державного промислу по частини просто через відшкодування в асигнатах (грошових паверах).

3. Конфіскація маєтків усіх емігрантів і бунтівників проти більшости народу.

4. Організація праці або заняття пролетарів в національних маєтках, фабриках і варстатах, чим усуваєть ся конкуренцію робітників між собою, а фабриканти, як довго вони ще існують, будуть приневолені платити ту саму підвищену платню, що держава.

5. Примус праці рівний для усіх членів суспільства аж до повного знесення приватної вла-

сности. Творення промислових армій особливо для рільництва.

6. Сцентралізоване системи кредиту й грошевої торгівлі в руках держави через національний банк з державним капіталом і усунення всіх приватних банків та банкірів.

7. Помноження національних фабрик, варстатів, залізниць і кораблів, ужитковане всіх земель для хліборобства, та поліпшення вже ужиткованих в такій мірі в якій помножують ся добра й робітники, що стоять до розпорядимости нації.

8. Виховування всіх дітей в національних заведеннях на національний кошт з тої хвилі, як вони вже можуть обійти ся без матірної опіки.

9. Будування великих налат в національних добрах як силльне помешкання для громад громадян, що займають ся промислом і управою рільі та еднають в собі користи як городського так і сільського життя, не знаючи одначе однобокости і шкід обох способів життя.

10. Збурення всіх нездорових і зле побудованих мешкань і городських кварталів.

11. Рівне право дідичення для незаконних і за конних дітей.

12. Концентрація усього транспорту в руках нації *)

*) Вичислені міри мають практичне значіння і для наших часів, хоч деякі з них вже перестаріли і являють ся надто лагідними. — В. Л.

Всі ті міри не можна, природна річ, перевести за одним разом. Але одна потягне за собою інші. Як нанесеться перший радикальний удар приватній власності, то пролетаріят побачить себе приневоленим, що раз далі йти, що раз більше концентрувати весь капітал, все різництво, весь промисел, весь транспорт, всю виміну в руках держави. До цього стремлять усі міри і вони будуть викональними як раз в тому самому відношенню та розвинуть свої централізуючі наслідки, в якому розвинуть ся продуктивні сили країни через працю пролетаріату. Вкінці, як весь капітал, вся продукція, і вся виміна будуть скупчені в руках нації, падає приватна влада сама від себе, тріш стає зайвим а продукція на стільки збільшеною і люди о стільки зменшеними, що за сям і останні форми зносин старого ладу мусять упасти.

19. Чи ся революція може пройти тільки в одній одинокій країні?

Відповідь: Ні. Великий промисел на стільки вже звязав усі народи, землі і особливо освічені через створення світового ринку, що кожний поодинокій народ є залежний від того, що діється у другого. Він зрівняв далі у всіх цивілізованих країнах суспільний розвиток на стільки, що у всіх їх буржуазія і пролетаріят стали двома рішачими клясами а боротьба між обома стала головною боротьбою дня. Комуністична революція буде не тільки чисто національна,

але вона буде революцією, що розвинеться рівночасно в усіх цивілізованих країнах, то значить по крайній мірі в Англії, Америці, Франції і Німеччині. Вона розвинеться в кожній з цих країн бистрійше або повільнійше, залежно від того, о скільки ся або инша країна має більш розвинений промисл, більше богатство, значнійшу масу продуктивних сил. Вона буде в Німеччині найповільнійшою і найтруднійшою, в Англії найбистрійшою і найлегшою. Вона мати-ме рівнож чималий вплив на прочі країни світа та цілком змінить і прискорить їх дотеперішній спосіб розвитку. Се загальна (універзальна) революція і тому мати-ме вона також універзальний терен.

20. Питанне: Які будуть наслідки окончного знищення приватної власности?

Відповідь: Через те, що суснільство відбере користування усіми продуктивними силами й засобами зносин, як також виміну й поділ продуктів з рук приватних капіталістів та буде ним завідувати після пляну, що відповідно до існуючих засобів відновідати-ме потребам усього суснільства, перш за все усунеться всі лихі наслідки, звязані з існуванням великого промислу. Кризи відпадають; поширена продукція, яка є для теперішнього суспільного ладу надпродукцією і так могутньою причиною нужди, тоді навіть не вистарчати-ме, і її треба буде ще більше поширити. Замість нужди, надпродукція, що

виходити ме понад найблизній потреби суспільства, забезпечить задоволення потреб усіх, спричинить нові потреби та надасть засоби їх задоволення. Вона буде умовою і спонукою до нових поступів, вона їх здійснить, без každочасного забурення в суспільстві, як було досі. Великий промисл, свободний від тиску приватної власности, розвинесть ся в такій мпроті, суироти якої дотеперішній його розвиток видавати меть ся так невеличким, якою є мануфактура суироти великого промислу наших днів. Сей розвиток промислу дасть суспільству достаточну масу продуктів,щоби таким чином заспокоїти потреби всіх. Так само рілляництво, якому досі гніт приватної власности і парцельованне стояли на перешкодї, для присвоєння собі всіх вже пороблених удїлинь і наукових винаходів, так і воно возьме цілком инший напрям та давати ме суспільству цілком доволї продуктів. Таким чином суспільство мати ме досить продуктів, щоби заспокоїти потреби всіх членів. Поділ суспільства на ріжні, протилежні собі класи буде через те зайвим. Він буде не тільки зайвим, але й невиносимим для нового суспільного ладу. Істнованне класе виїшло від подїлу праці а поділ праці в свому дотеперішньому способі, цілком відпадає. Бо щоби піднести промислову й рілляничу продукцію на описану висоту, для сього не вистарчають тільки помічні, механічні й хемічні засоби. Треба буде розвинути в відповідній мірі спосібности людній, що виробляють сі помічні

засоби. Як селяни й робітники мануфактурні минулого століття (XVIII) змінили весь свій спосіб життя та стали цілком іншими людьми, коли порвав їх великий промисл, так спільне ведення продукції через усе суспільство і новий розвиток продукції, що за ним йде, потребувати ме цілком інших людей і воно їх також витворить. Спільне ведення продукції може бути виконуваним не через людей, як шийшні, з котрих кожний є підпорядкований одній виключно галузи продукції, до неї є прикований, нею є визискуваний, з котрих кожний розвинув тільки один свій дар на кошт всіх інших і знає тільки одну або тільки галузь галузи усеї продукції. Вже сучасний промисл що раз менше потребує таких людей. Спільно і пляново ведення через усе суспільство промисл потребувати ме цілком людей, які всебічно розвинули свої спосібности, які є в стані, мати перед своїми очима всю систему продукції. Поділ праці, який з одного робить хлібороба, з другого шевця, з третього фабричного робітника, з четвертого біржевого спекулянта, який вже тепер підкопує машина, зникне цілком. Виховання зможе дозволити молодим людям бистро вивчити всю систему продукції, та переходити по черзі від одної галузи продукції, до другої, в міру потреб суспільства та їх власних наклонів. Воно отже відніме їм той однобічний характер, який накладає теперішній поділ праці на кожного. В той спосіб комуністично зорганізоване суспільство

даєть своїм членам змогу, всебічно розвинути свої спосібности всебічно присвячувати їх суспільству. Через се з коначности зникають різні класи. Комуністично організоване суспільство робить з одного боку існування клас невинносимим а з другого надає само засоби, як знести класові різниці.

Звіден виходить, що протиривенство між городом і селом також зникає. Веденне рілльництва й промислу через тих самих людей, замість через дві різні класи, є вже з матеріяльних причин коначною умовою комуністичної асоціяції. Розкнцутість рілльничого населеня на селі при скупленю промислового по великих городах є станом, який відповідає тільки перозвинненому ще ступневи рілльництва й промислу, се перешкода усього дальшого розвитку, що даєть ся вже тевер дуже відчувати.

Загальна асоціяція усіх членів суспільства за ддя сільного й плянкового визискування продукційних сил, поширенне продукції в такому ступні, що вона заспокоювати ме потреби всіх, зникненне стану, при якому потреба одних заспокоюєть ся на кошт других, всебічний розвиток усіх членів суспільства через усунення дотенерішнього поділу праці, через промислове вихованне, через міньбу діяльности, через участь усіх у втворенних всіма приємностях, через злите города і села — отсе головні результати знесення приватної власности.

21. Питання. Який вплив мати ме комуністичний суспільний лад на сімю?

Відповідь: Він зробить відношення обох полів чистим приватним відношенням, яке обходити ме тільки заінтересовані особи й до якого суспільство не має чого мішати ся. Він може се зробити, бо касує приватну власність та виховує спільно діти а тимсамим нищить обі основи дотеперішнього подружя, залежність через приватну власність жінки від чоловіка й дитин від родичів. Тут теж є і відповідь на крик високоморальних буржуїв проти комуністичної спільности жінок. Спільність жінок є відношенням, що цілком приналежить буржуазному суспільству а нині існує виовні в проституції. Проституція одначе полягає на приватній власности й надає разом з нею. Комуністична організація не заводить спільности жінок а касує її.

22. Питання. Як відносити ся має комуністична організація до існуючих народностей?

Відповідь: “Національні окремішности і противенства народів — читаємо в “Комуністичному Маніфесті” — зникають щораз більше й більше вже з розвитком буржуазії, свободою торгівлі, світовим ринком, одноформність промислової продукції і відновідаючих їй відносин життєвих. Коли пролетаріят буде при власти, вони ще більше зникати муті. Зєдинена акція по крайній мірі освічених країн є першою умовою їх ви-

зволешня. В тій мірі, як буде знесено визиск одної одиниці через другу, буде знесено теж визиск одної пації через другу. З унадком противентеть кляе в середній пації падає вороже становище пації супроти себе*).

23. Питанне. Як вона відносити ме ся до релігії?

Відповідь. “Чи потреба глибоко вдумуватись, щоб зрозуміти, каже “Комуністичний Маніфест”, що з життєвими відносинами людей, з їхніми суспільними взаєминами, з їхнім суспільним буттєм зміняють ся теж і їхні уявлення, погляди й понятя, одним словом також і їх свідомість? — Як старий світ йшов до унадку, християнська релігія побідила старі. Як християнські ідеї в 18 століттю улягли раціоналістичним, велофевдальне суспільство свою смертельну боротьбу з революційною тоді буржуазією. Ідеї свободи совісти й релігії висловлювали тільки панованне свободної конкуренції в обсягу совісти. — Комуністична революція є найрадикальнійшим зірванем з пережитими відносинами власности; нічого дивного, що в ході розвитку буде зірвано як найрадикальнійше з пережитими ідеями.

*) Не належить розуміти сих слів так, буцім то в комуністичному ладі зникне сама народність. Навпаки вона тільки в комунізмі всебічно й буйно розвинеть ся. — **В. Л.**

24. Питання. Що різнить комуністів від соціалістів?*)

Відповідь. Так звані соціалісти ділять ся на три класи. Перша класа складаєть ся з прихильників февдального й патріярхального суспільства, який знищили великий промисел, світова торгівля і інші сотворене буржуазне суспільство. Ця класа робить із лих сучасного суспільства таке заключіне, що належить назад привернути февдальне й патріярхальне суспільство, бо воно від них було свободне. Всі їх пропозиції йдуть до сеї цілі простим або крутим шляхом. Комуністи будуть все і енергійно поборювати сю класу **реакційних** соціалістів мимо їхньої позірної участі та горячих сліз для нужди пролетаріату, бо

1. вона хоче чогось, що є неможливим;

2. стараєть ся привернути панованне аристократії, цехових майстрів і мануфактуристів з їх абсолютними або февдальними королями, чиновниками, салдатами, понами, себто суспільство, що було виправді свободним від лих сучасного суспільства, але за те вело за собою по крайній мірі стількиж иншого лиха а до того не давало навіть виду на визволенне пригноблених робітників

*) Як з відповіді виходить, під "соціалістами" належить розуміти тих соціальних реформістів, що ставили себе в противенство до тих противників капіталістичного суспільного ладу, які змагали до його повалення через революційну акцію робітничої класи.

через комуністичну організацію.

Звільнене кожним разом свої діїсні наміри, коли пролетаріят стає революційним і комуністичним, є шансом ся тоді зразу з буржуазією прощати пролетаріату.

Друга класа складається з прихильників сучасного суспільства, у котрих лиха конечно з цього виверкаючи збудили побороювання за існування цього суспільства. Вони отже змагають до того, аби задержати теперішнє суспільство, але рівночасно хочуть усунути з нього лиха, з ним звязані. Задля сего інші одні предкладають добровільні міри, другі величаві системи реформ, які під покривкою реорганізації суспільства хочуть задержати основи сучасного суспільства а з тим і саме сучасне суспільство. Комуністи будуть мусити рівнож і зважити побороювати цих **буржуазних соціалістів**, бо вони працюють для ворогів комуністів та боронять суспільство, яке комуністи хочуть як раз повалити.

Третя велика класа складається з демократичних соціалістів, які визнають так само як комуністи частину тих мір, що їх подано в 18 питаню, але не як перехідних засобів до комунізму, тільки як міри, які мають в старцати, щоби звести нужду та усунути лиха суспільству. Сі демократичні соціалісти є або пролетарями, які не є ще достаточо просвічені про умови визволення своєї класи, або є представниками дрібних мішав, класи, яка до часу виборення демократії і з неї вишкаючих

соціалістичних мір в багатьох відношеннях має той сам інтерес, що пролетарі. Комуїсти тому порозуміють ся з тими демократичними соціалістами в моментах діла та взагалі будуть з ними вести хвилево по можности спільну політику, о скільки сї соціалісти не підуць на службу пануючій буржуазії, а тим самим заатакують комуїстів. Що сей спільний спосіб ділання не виключає дискусії про різниці з ними, се ясно*).

25. Питання. Як відносять ся комуїсти до прочих політичних партій?**)).

Відповідь: Се відношене є різним в різних країнах. - - В Англії, Франції і Бельгії, де буржуазія панує, мають комуїсти ще спільний інтерес з різними демократичними партіями, і то тим більший, чим більше демократи наближають ся до ціли комуїстів в своїх соціалістичних домаганнях, то є чим більш виразно її взглядно заступають вони інтереси пролетаріату і чим більше опирають ся вони на пролетаріаті. В Англії пр. стоять чартисти, що рекрутують ся з ро-

*) Слова Ешельса про демократичних соціалістів з 40 р.р. мн. ст. мають нині повну силу, коли їх примістити до правого крила міжнародної соціал-демократії, себто до опортуністичної течії сучасного соціалізму, або соціалреформістів. -- В. Л.

**) Себто перед революцією з 1848 р. Великі соціальні й політичні перемини, які доконались в міжчасї, вимагають, цілком природно, відповідної зміни в основних думках відповіди на се питання.

бітників, безконечно ближше до комуністів, як демократичні дрібно-міщани або так звані радикали.

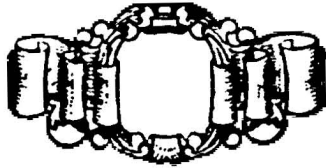
В Америці, де заведено демократичний устрій, комуністи держат: муť з тою партією, що на- правляти ме сеї устрій проти буржуазії та захо- че використати його в інтересї пролетаріату, то є з аграрними національреформістами.

В Швейцарії є радикали, хоч се дуже поміша- на партія, однокимн, з котрими комуністи мо- жуть йти, а між ними є найбільш поступові — що живуть у водському і женецькому кантонах.

В Німеччинї вкїнци йде донерва до рішаючої боротьби між буржуазією і абсолютною монар- хією. Тому одначе, що комуністи не раніше мо- жуть рахувати на рішаючу боротьбу між ними самими і буржуазією, аж не занане буржуазія, то лежить в інтересї комуністів, помагати бур- жуазії, щоб вона чим скоріше прийшла до вла- сти, щобн відтак, по змозї як найскорше пова- лити її. Комуністи отже мусять, супроти уря- дів, все держати з ліберальною партією буржуа- зії і тільки берегти ся перед тим, щоб не поділя- ти самообман буржуазії або дати віру їхнім бре- хливим запевненням про благословенні наслід- ки побїди буржуазії для пролетаріату. Одинокі користи, які принесе комуністам побїда буржуа- зії, полягатимуть: 1) на ріжних уступках, які у- лекнять комуністам оборону, дискусію і шире- нне їхніх основних засад а тим самим зеднанне пролетаріату в що раз більш суцїльну, готову

до боротьби і організовану класу; і 2) на певності, що з того дня, як впадуть абсолютні уряди, почнеться боротьба між буржуазіями і пролетарями. З того дня буде політика партійна комуністів та сама, що в країнах, де буржуазія вже панує.

Кінець.

В. Левинський.

НАРІД І СОЦІЯЛІЗМ.

Як серед інших народів, так і серед українського сліве чи не всі політичні партії називають себе "народними", а кожда з них з окрема любить голосити, що тільки вона заступає інтереси і справи "народу", що тільки вона а ніхто більше не сьміє виступати в імені "народу".

За примірами не далеко нам шукати.

Возьміть от хочби польських народних демократів, чи вшехполяків, як їх згально називають. Як би вірити в усе те, що вони пишуть у своїх газетах і що голосять, то вийшло би, що серед польського народу нема ліпшої партії понад партію вшехполяків. Тільки вони відважно і гордо несуть прапор польського народу! Тільки вони його боронять і заступають! Тільки в них спасене народу! — так голосять вшехполяки, а пзходять ся люди, що в усе те навіть вірять.

Або возьміть партію "Союз русского народа" в Росії, себто московських чорносотенців. Вони теж, подібно як вшехполяки, тільки з іще більшим галасом, криком і ревом горлають на цілий рот, що тільки вони єдина народна партія на всю Росію, як далека вона й широка, що тільки вони являють ся правдивими, "істинними" заступниками й спасителями московського народу.

А чи відбігли від одних і других наші народні (національні) демократи?

Ні! Слово "нарід" не сходить їм з уст. Партію свою назвали вони не шнакше як "народною". Свій головний комітет називають "народним", свої газети "народними", все, що тільки роблять, роблять "для народу". - Словом, тільки українські націоналдемократи, коли вірити їх крикливим словам, мають патент на весь український нарід, тільки вони взяли його справи й добро в виключну аренду.

Тому місце для кожного, хто тільки почуває себе Українцем, може бути — після заповіть українських націонал-демократів — тільки в їхній партії. І є люди, які дійсно вірять в усе те, що їм націоналдемократи до пірування подають.

Насуваєть ся отже питання: чи дійсно такі партії, як вшехполяки, московські чорносотенці, або інші українські націоналдемократи можна вважати за народні партії? Чи дійсно кожда з тих партій являєть ся єдиним і виключним оборонцем і заступником "народу"? Чи дійсно в тих партіях спасене народу?

Щоби на се питання дати ясну відповідь, ми перш усього повинні знати, що то таке нарід.

Під словом "нарід" треба розуміти спільноту людей, котрих історична доля споріднила спільністю характеру, культури, мови і т. п. Так отже Німці, Французи, Поляки, Москалі, Українці і т. д. все те окремі народи, які різнять ся від себе характером, культурою, мовою.

Але нарід ніколи не становив і не становить щось одноцільного в собі.

Ріжничі маєтку, походження, праці, уряду все ділили його на ворожі собі гурти людей, які завжди непастанно вели між собою боротьбу. Так у старих часах існував поділ народу на вільних і невільників. Середновіч і часи знають поділ народу на різні групи і стани: побіч найбільш упривілейованої групи великоземельних посідачів, які в різних народів інакше називали ся (на Заході були се т. зв. феодалні панн, у нас просто шляхтичі) маємо тоді кріпаків, що мусіли робити панщину, побіч богатих міщан, майстрів пехових — бідних челядників і робітників. Нові часи, котрі називаємо добою капіталізму, знищили, правда, цілі перетви з попередньої доби, але на їх місце поставили нові суспільні класи. Мішанство, інакше буржуазія, і біднота міст і сіл, інакше пролетаріят — то дві класи, два великі табори, на які розколюєть ся нині кожний нарід. Коротко, у сій спільноті людей, що називаємо "народом", ми завжди стрічали і стрічаємо поділ її на у-

привілейованих і безправних, визискувачів і визискуваних, пануючих і гноблених.

Таким способом ми вже знаємо, що таке парід. Знаємо теж, хто його становить.

Подляньмо, хто в різкі часи вважав себе за представника народу, хто виступав у його імені, хто говорив просто: Я є парід?

Тільки упривілейовані, тільки визискувачі, тільки пануючі уходили по всі часи за парід, тільки вони почували себе в праві говорити й ділати іменем народу, тільки вони голосили: Ми є парід!

В старій пр. римській державі вільний Римлянин уважав себе в праві, виступати і ділати іменем римського народу. Невільника вважали вільні Римляни навіть не за чоловіка а за звичайну собі річ, з котрою що угодно можна було зробити. Захотів такий вільний Римлянин подарувати невольника кому нищому, міг се зробити, а захотів його вбити, міг його вбити.

Подібно було у нас на старій Русі за княжих часів.

В середніх віках тільки висші верстви уходили за парід. У нас приміром за польських часів, за часів Козаччини, тільки шляхтичі-бояри, багаті міщани, вони й вільні козаки вважали себе народом. Кріпаки, що робили панщину, козацька чернь, що була безправною, — вони стояли поза народом.

А в нових наших часах?

Перед сто роками з горою міщанська (буржуазна) класа у Франції, побідивши в великій революції февдальну класу, кинула їй у лице слова: "Я є всім", "Я є парід". Вона була в праві так сказати, бо в її руках опинила ся вся власть держави, вона стала її господарем і паном. А так само як у Франції, так і в інших державах міщанство, прийшовши до власти, почуло себе в праві проголосити себе повновласником цілого народу.

Українське міщанство (буржуазія), що правда, дрібне, яке тепер почало буйно розвивати ся, яке чуває себе вже при власти, або близьким їй, зовсім не инше і зовсім

не виродилось від міщанства інших народів. — “Мої інтереси — це інтереси народу!” “Моя воля — є народна воля!” “Царіди — то я!” Так говорять про себе наше дрібне міщанство, яке творять пані-пані, поші й урядники, підприємці і кушні, міські промислові і заможні селяни. Український пан чи пані тільки себе вважає за представника народу. Так як польський шляхтич вважає паного мужика за “білого”, так гордяться ним і сподіється його український пан. А робітник у його очах, то — що найменше “бараба”, сотворіне без даху, хліба і грейцара, яким треба тільки підумати.

Коли ми далі возьмемо під увагу, що партії політичні це ніщо інше, як тільки гурти людній волюнокх суспільних груп і верств, які і єднують ся на те до купи, аби заступати інтереси тих груп і верств, то маємо вже ясну відповідь на питанє, яке та самім початку панної статі ми поставили. Коли отже питаємо, чи дійсно партія українських націоналдемократів, яка є найкрайнім вираженком інтересів панного дрібного міщанства, української буржуазії, **є дійсно народною** партією, чи вона має право говорити іменем цілого народу, то на це відповідаємо:

Партія українських націоналдемократів є партією міщанською, буржуальною. Є вона такою тому, бо найвищою цілю і метою сеї партії — це здобути власні й сили для українського міщанства, яке лиші становить нелицезну меншість панного народу. Ся партія є буржуазною ще й тому, бо вона покладає в свою програму бережене сучасного капіталістичного ладу, основаного на визиску одної класи другою. А ніхто так не нищить і не руйнує сили народу, як капіталістичний визиск. Визиск сеї рабує здоровле і житє сеї класи, яка становить величезну більшість панного народу, себто українського пролетаріату, української сільської і міської біщоти. Визиск сеї замикає лиші сій біщоті доступ до всіх благ і скарбів національної культури. Колиж мимо те партія українських націоналдемократів брешить сучасний лад і капіталістичний визиск, то тим самим вона отверго признає, що вона

може і має право говорити й ділати не іменем цілого народу, а тільки іменем **посідаючих верств українського народу.**

Заявіть собі добре сі слова в своїй голові ви всі, що належите до класу української сільської і міської бідноти, до класу українського пролетаріату, ви всі, що так легко даєте себе ловити на крикливе націоналдемократичне слово! Знайте, що скільки разів доводить ся вам чути чи читати слова про українських народних демократів і про так званій "Народній Комітет", буцїм то тільки вони заступають інтереси українського народу, буцїм то вони одніюкі боронять його прав, добра й будущности, то знайте, що не інтереси, права, добро, будущність цілого українського народу їм ходить, а тільки о інтереси, права, добро й будущність маленької частини українського народу - українського міщанства.

Коли українські націоналдемократи в парламенті дають австрійському правительству рекрут і міліони на війсьсько, армати і воєнні кораблі, коли вони виступають проти суспільного обезчеченя робітників, їх жінок, вдів і сиріт по них, коли у всіх важких справах, де ходить о добро найширших народних мас ідуть вони все з панськими посланми інших народів а проти інтересів тих мас і при тім голосять, що все те роблять для "народу", то кождому стає ясно, перед яким богом палять вони свічку, кому вони служагь.

Так дійшли ми до зрозумія, як належить розуміти слова "народ", "народний", "народні інтереси" в устах члена міщанської (буржуазної) партії. Зрозумівши сі слова, нам уже не так трудно довести нашу думку до кінця і дати відповідь на питання: чи можна говорити про інтереси, силу й будущність народу, а коли так, то на чім вони полягають? Чи може бути хто покликаний до оборони й заступництва сих інтересів, а коли так, то в кого і де треба шукати сеї оборони?

До тепер ми пізнали, що пролетарська класа, себто класа міської і сільської бідноти становить величезну біль-

ність кожного народу. І завжди вибіскувані й ограблені класи так у старих, як і в середніх, як і в нових часах становини й становлять сю більшість. Ми підемо далі і скажемо, що й у будучности класа пролетаріяту зростатиме, судячи по тім, як вона тепер з непереможною силою серед кожного народу росте і розвивається. Явище се цілком природне. Капіталізм має те до себе, що скрізь, де він не ступить своєю велитенською ногою, там ширить з одного боку гори богатства й розкошній, а з другого море нужди й сльз. Даскою своєю і боїшим промінем обдаровує ту класу, яка йому служить — себто міщанство, а проклятем палять ту класу, яку він полонив на своїй услугі — себто пролетаріят. Але без пролетаріяту капіталізм одної хвилинки не міг би існувати. Від йміть від машини, від варстату, від фабрики, від панського заводу додаток до них, котрий ми називаємо робітником, а весь світ став би подібним до одного великого шинтарша, де все завмерло. Помірно отже з тим, як розвивається міщанство, то є капітал, помірно з тим розвивається і росте пролетаріят, класа робітничі міста й села. Пролетаріят не може таким способом згинути, він може тільки рости й розвиватися.

Але що далі, то вибіск, на яким оснований сучасний лад, стає для пролетаріяту нестерпимим. Вибіск сей так довго може існувати, як довго є в руках міщанства засоби свого вибіску — фабрика, земля, машини, кональні і т. п. Впаде капіталістичний лад, коли приватна власність на засоби вибіску перейде з рук дотеперішніх її постачів у руки цілого народу, цілого суспільства. А той лад, де фабрики, земля, машини, кональні і т. п. стануть власністю того народу, де зникнуть вибіск і дотеперішній класи, той лад називаємо соціалістичним.

В поваленню сучасного капіталістичного ладу, основаного на вибіску одних другими і в збудованню на його руїнах соціалістичного ладу, зацікавлений ніхї тільки пролетаріят кожного народу, що становить, як знаємо, більшість кожного народу. Таким чином соціалізм, як

остаточна ціль пролетаріату, се не тільки його класова ціль, але й **народна та загально-людська**. Тому ми кажемо, що тільки соціалізм несе визволене цілому народови з кайдан сучасної неволі, що тільки в соціалізмі **будучність** кожного народу.

Але досягнути свою ціль може пролетаріат тільки організованою боротьбою. Задля сеї боротьби він єднається до купи, в організацію, в **соціалдемократичну партію**. Завданням соціалдемократичної партії кожного народу є освідомити найширші маси народу, а тим самим зробити їх здатними й готовими до важкої боротьби за свої права, домагання і бажання, за хліб, волю і світло -- за соціалізм.

Класовою боротьбою називається сея боротьба, але є вона й **народна**. Є вона класовою, бо соціалдемократія веде її в інтересах пролетаріату. А що пролетаріат становить більшість кожного народу, то боротьба за його інтереси є народною боротьбою.

Зараз ми се краще побачимо.

Коли нам закидають, що ми, соціалдемократи, вороги власного народу, а соціалізм то добра одежа, тільки не из нас шита, або що соціалізм то жидівська вигадка, то спитаймо: на чім полягає сила, могутність і будучність народу?

Сила й могутність кожного народу залежить перш усього від того, як великий числом парід, від того, як він родить ся, як живе, як працює, як вмирає.

Наш парід числом дуже великий: усіх Українців у Росії і Австрії є поверх 34 мільони, з чого тільки на австрійську Україну припадає 4 мільони. Числом багатий наш парід, але який-же він бідний? Як розглянути ся по всій країні, де живуть Українці, то побачимо, що більш як $\frac{3}{4}$ всіх Українців належить до бідноти, яка живе з праці своїх рук. Жити сеї бідноти, се не жите, а животітиє. Чи вам треба описувати, як живе український робітник по містах і селах? Кошина краще відживляється, як наш мужик на селі і робітник у місті. А як він працює? Все одно, чи в своїх чи в чужих папів? Скільки годин на день му-

єсть він працювати, чи то в варстаті, чи в фабриці, чи на нашських землях, аби заробити на сеї драгнннвій куєннк хлїба для себе, жїнки і дїтнї? Українські нани люблять говорити про велику її могутчу Україну, а чи не бачите, або чи не чуєте, скїльки то соток тисяч нашого народу, нашог бїднотн рїк-рїчно покидає їзза злнцнїв і нужнн рїдну землю і вїкає в свїтї за очн, аби тїльки з працї рук своїх на чужїм землн вижити? Як вїтер зернл пїску на всї сторони свїтла розкидає, так емірація розноронує українську бїдноту по цїлїм свїтї! Коли в таких злнцнях живеть ся українській бїднотї, то нїчого днвног, що наш нарїд як ученї виказали - тїлесно занепадає, картоватїє, що порївнано, дуже великнїй процент припадає мертвнх дїтнїх уже при самїм родженку, що задля браку удержання живнх дїтнїх, дуже великнїй процент їх за молоду вже гине, що смертельнїсть нашог народу слнве чи не найбїльнша з помїж усїх народїв в Европї.

А коли соціалдемократїя бореть ся за те, аби нашї робїтннкн мїста й села коротше працювали й бїльшу платню за свою кроваву працю дїставали - аби влекнннн умовн їх працї і жнтя, аби берегти їх здоровле, їх жїнок і дїтнїх, то чи се домаганє вороже народовн? Чи українські соціалдемократн, борючи ся за хлїб, добробут і здоровле величезної бїльнотн нашог народу є його вороганн, вороганн власног народу?

Та єннн її могутчїсть народу не залежнть тїльки від того, як великнїй він числом і яке матерїальне (тїлесне) його становнще й жнть, але також від того, як він духово жнве, яка його культура, освїта і т. п.

А коли духове жнть і культура народу стоять високо? У нас звнчайно думають, що культура народу залежнть від того, кїлька має нарїд своїх мнсантелїв, ученнх, поетїв, музнкїв, артнстїв-малїврїв і т. д. Колиб воно дїйсно так було, то пр. московський нарїд, якнїй має свого Тургенєва, Достоевського, Пушкїна, Толстого, Лєрмонтова, Горького, Мечнїкова, Чайковського, Шалїнїна, внше стояв бн культурою від такого малєньког народу, пр., якнм є Фїн-

ляндії, котрі таких велитів не мають. А однак так не є. Бо культура народу залежить не від тих, що пишуть, але від тих, що читають, не від тих, що композують, але від тих, що грають і слухають, не від тих, що творять і малюють, але від тих, що дивлять ся і подивляють.

І ми маємо свою культуру, навіть багатю величають її деякі. І ми маємо свого Шевченка, Дригоманова, Франка, Вишивченка, Лесю Українку, Лисенка, Зацьковеньку, і ми маємо вже свою літературу, науку, музику, театр і т. п., але чи багато є **споживачів** скарбів нашої національної культури? Багато у нас читає, слухає, дивить ся, подивляє?

Ні! Темнотою і некультурністю живють широкі маси нашого народу. На 100 людей є аж 71, що не вміють ні читати ні писати. В безпросвітності забуває наш нарід. Бо культура має — то є культура народу.

І коли українська соціалдемократія змагає до того, аби повласти сучасний капіталістичний лад, який не тільки рабує здоров'є і життя народу, але полбавляє його світла і всіх скарбів культури — українські націоналдемократи змагають, аби шийший лад, оснований на визнеску пролетаріату, затержити; коли українська соціалдемократія бореть ся за те, аби, здобувшиючи кращі умови праці і життя для широки мас українського народу, дати їм можливість жити духовим життям, жити повочасною культурою і творити свою національну культуру — то чиж се ворожий замах з її боку на нарід? Чи тому українські соціалдемократи — вороги власного народу? І коли тільки соціалізм забезпечує найширшим його масам, отже більшості народу, повний і всесторонний їх фізичний (тілесний) і духовий розвій, то чи соціалізм — се одежа не на наш нарід шита, чи він жидівська вигадка?

Кожний сам дасть відповідь на се питанє.

Так отже клясова боротьба пролетаріату за хліб, волю і світло, за соціалізм, се є народна боротьба. Соціалдемократія, що боронить інтересів пролетаріату, боронить рівночасно народних інтересів.

Ся боротьба горить ясным полумням скрізь, де тільки живе пролетаріят. На Заході філії сеї боротьби знімають ся високо. В Англії, в маленькій Бельгії, Німеччині, Франції і інших західноєвропейських державах пролетаріят, організований в сильну і могутчу соціялдемократичну партію, з гордістю може собі сказати: Нарід — то я!

У нас ще далеко то сеї радісної хвилі. Але день, коли прокинеть ся наша біднота слі і міст зі свого камішого сну та через організацію і освідомлене стане сильною і могутною, хоч як віддалений, але немінучий.

От тоді теж вона гордо заявить:

Нарід — то я! Моя воля і мої інтереси — се воля і інтереси народу! Соціялізм, мій прапор — то є народний прапор!

Хай живе соціялізм!

ЧИ ЧИТАЛИ ВИ ВЖЕ І ЧИ МАЄТЕ

В СВОЇЙ БІБЛІОТЕЦІ БРОШУРУ п. з.

ПРОМОВА ДР-А ФРІЦА АДЛЕРА НА СУДІ

з передмовою ВОЛ. ЛЕВІНСЬКОГО і фотографією Адлера, котра повинна бути прочитана і знаходити ся в кожній робітничій хаті?

Коли ні, то напишіть за ньою сейчас. З ньої довідаєте ся, за що і чому великий оборонець робочого люду, провідник революційного крила австрійських соціалдемократів Др. Фріц Адлер застрілив гнобителя, австрійського прем'єра графа фон Штірка! Кождий пролетар повинен прочитати ту знамениту промову местника кривд робочого люду і великого революціонера нашого часу.

ЦІНА БРОШУРИ 15 цт.

Замовляйте в книгарні "Роб. Народа".

Р О В О Т С Н У Ј N A R O D

Box 3658 (Sta. B.)

Winnipeg, Man.

ЧИТАЙТЕ ПРЕЦІКАВУ КНИЖОЧКУ

КАРЛА ЕВАЛЬДА п. з.

“ДВОНОГИЙ”

Є се властиво наукова розвідка наансана в формі дуже цікавого оповіданя, в якому автор маює, як чоловік (Двоногий) по-степенно завойював собі найвище становище в звіриннім світі, і підвладнював собі на службу других звірят.

Оповіданє дуже поучаюче і читаєть ся з великим зацікавленєм.

ЦІНА ЛИШЕ 15 цт.

Замовленя посилайте на адресу:

Р О Б О Т Ч Н У Ј N A R O D

Box 3658 (Sta. B.)

Winnipeg, Man.

**ХТО ХОЧЕ ОСНОВНІЙШЕ ПОЗНАКОМИТИ
СЯ З РОЗВИТКОМ СОЦІЯЛІЗМУ**

той повинен перечитати собі книжочку
Фрідріха Енгельса п. з.

РОЗВИТОК СОЦІЯЛІЗМУ ВІД УТОПІЇ ДО НАУКИ.

В тій книжочці Енгельс пояснює, як новочасний соціалізм що до своєї теоретичної форми розвинувся з тих засад, які почали голосити великі французькі мислителі XVIII століття і як він перейшов від утопії до науки.

ЦІНА КНИЖОЧКИ ЛИШЕ 15 цт.

Пишіть за ньюю до:

ROBOTCHYJ NAROD
Box 3658 (Sta. B.) Winnipeg, Man.

КОЛИ ВИ ХОЧЕТЕ ЗНАТИ ПРАВДУ

про те, хто то є соціялісти і чого они дома-
гають ся — що кождий робітник і робітни-
ця повинні знати — то перечтайте собі
брошуру А. КОЛДОНТАГ п. з.

ХТО ТАКІ СОЦІЯЛІСТИ

і

ЧОГО ОНИ ХОЧУТЬ?

В сій брошурі відома авторка дуже при-
ступно і всякому зрозуміло пояснює се
питанне.

**СЯ БРОШУРА ПОВИННА НАХОДИТИ СЯ
В РУКАХ КОЖДОГО РОБІТНИКА.**

КОШТУЄ ЛИШЕ 10 цт.

Пишіть за ньюю на слідууючу адресу:

ROBOTCHYJ NAROD

Box 3658 (Sta. B)

Winnipeg, Man.

ЧИТАЙТЕ І ШИРІТЬ "РОБОЧИЙ НАРОД"

(ОРГАН УКР. СОЦ. ДЕМ. ПАРТІЇ
В КАНАДІ)

часопись, що видаєть ся лише для думаючих людей і завжди говорить всім і про все лише правду.

"Робочий Народ" є соціал-демократичною, революційною, робітничою часописею і видаєть ся робітниками за робітничі гроші, для робітників.

"Робочий Народ" завжди сьміло і безляку оборонює інтереси робочого люду і не зважаючи на жадні перешкоди і переслідування бореть ся о його кращу долю, о звіль з капіталістичного ярма.

"Робочий Народ" подає своїм читачам лише таку науку, яка розвіває таку, що є кутує маси робочого люду, просвічає їхні умн і веде на певний шлях до нового вольного і щасливого життя — до соціалізму.

"Робочий Народ" виходить раз на тиждень і коштує на рік в Канаді і других краях лише \$2.50.

ROBOTNYJ NAROD

Box 3658 (Sta. Va.)

Winnipeg, Man.